

- viden i fællesskab

2021

Når afvikling skaber udvikling

Inden for pædagogikken tales der ofte om udvikling, og begreber som pædagogiske udviklingsbeskrivelser og zonen for nærmeste udvikling fremstår som centrale elementer i den moderne socialpædagogik. Der tales kun sjældent om udviklingens modsætning, nemlig afvikling, selvom denne ofte er til stede i dele af det socialpædagogiske arbejde inden for specialområdet. Afvikling omtales ofte som kompenserende, hvilket sikkert skyldes, at begrebet afvikling fremstår meget definitivt og irreversibelt.

Af Anette Bak Bech, socialpædagog, Boenhed 18, i Landsbyen Sølund, og Søren Lytzau, udviklingskonsulent i VISS

I denne artikel vil vi gennem tre cases og en praksisfortælling beskæftige os med mulighederne for at skabe udvikling i afvikling. Udgangspunktet er, at der i det pædagogiske arbejde skal være fokus på at kompensere for de fysiske og psykiske funktioner eller kompetencer, som en borger enten varigt eller midlertidigt har mistet. Den tilbudte støtte skal således leveres på et passende niveau, således at borgeren har mulighed for at opfylde sine drømme og ønsker, men uden at den tilbudte støtte kompenserer for fungerende funktioner og kompetencer.

CASE 1: "Skraldesækken"

Leo er 62 år og er født med Downs Syndrom. Leo flyttede for adskillige år tilbage til et bosted for ældre udviklingshæmmede, da hans støttebehov ændrede sig. Det formodes, at Leo trives i botilbuddet. Leo kan have dage hvor han fremstår passiv med lang latenstid, og samtidig har han dage, hvor han er yderst initiativrig.

Pædagogen, som er sammen med Leo om morgenen, er opmærksom på, hvilke motoriske ressourcer han fortsat besidder til trods for et stigende støttebehov. Derfor igangsættes et længerevarende forløb, hvor Leo inviteres til at bære sin skraldesæk ud i skraldespanden og bagefter gå op ad to trin, samtidig med at han åbner en låge for at komme tilbage til sit hus. Formålet med aktiviteten er dels at vedligeholde Leos motoriske færdigheder, dels at give ham en følelse af mestring.

Ovenstående case er et klassisk eksempel på det stigende støttebehov, som mange borgere får med årene, og som på sin vis er et grundvilkår for de

fleste levende væsener, hvor aldringsprocesser og eventuel sygdom fører til afvikling af funktioner. Menneskets hjerne er dog så fantastisk, at vi til en hvis grad er i stand til at kompensere for de funktioner, som er under afvikling, og på den måde kan vi om ikke forhindre, så i hvert fald forhale denne proces.

I det socialpædagogiske arbejde er det således nødvendigt at have viden om dette, hvis man skal kunne hjælpe og støtte en borger, uden at forhindre den helt nødvendige indlæring af kompenserende strategier, som skal sikre selvhjulpethed og selvstændighed for borgeren længst muligt.

I case 1 sikrer man, at der er opmærksomhed på dette, ved at pædagogen præsenterer Leo for aktiviteten, og dernæst med verbal og fysisk guidning støtter ham igennem alle elementer af aktiviteten. På den måde bliver hele forløbet begribeligt for Leo.

Når Leo præsenteres for aktiviteten, er pædagogen opmærksom på at guide og støtte ham igennem alle elementer af aktiviteten, så forløbet derved kan blive begribeligt for ham. De første mange gange går pædagogen med Leo ud til skraldespanden og viser ham, hvor skraldesækken skal hen, hjælper med at løfte låget og går sammen med ham tilbage mod huset op ad to trin igennem en låge. Over tid bliver aktiviteten så genkendelig for ham, at han selv formår at udføre opgaven de fleste dage.

Da Leo har dage, hvor han fremstår passiv, er der risiko for, at pædagogen overtager aktiviteten. Derfor er det vigtigt, at pædagogen er opmærksom på Leos formåen og tilpasser aktiviteten herefter,

så udfordringer og ressourcer svarer til dagsformen.

CASE 2: ”Køkkenhjælpen”

Da Louis på 70 år flyttede til sit nuværende botilbud, oplevede pædagogerne en mand, som var voldsom og udadreagerende. Man var derfor meget observerende og opmærksom på, hvornår der ikke skulle stilles krav, og på trods af dette oplevede man en mand, som virkede utryg og frustreret.

Over tid blev det tydeligt for pædagogerne, at Louis profiterede godt af at have opgaver. Louis ytrede selv ønske om at varetage opgaver, hvilket også inkluderede opgaver, som ikke var hensigtsmæssige for ham. Dette førte til frustrationer i personalegruppen, når Louis gentagne gange forsøgte at overtage opgaver, da han kunne reagere vredt, hvis ønsket ikke blev opfyldt.

Case 2 illustrerer den hårfine balancegang, som er nødvendig, når en borger ikke selv har erkendt et funktionstab. Erkendelse af funktionstab kan være en vanskelig proces selv for personer med normale kognitive funktioner, og for mennesker med fysiske og psykiske funktionsnedsættelser er dette bestemt ikke lettere.

I den konkrete case forsøgte personalet, at italesætte for Louis, hvilke opgaver han kunne varetage, og hvilke opgaver pædagogerne varetog. Dette blev gjort for at synliggøre skellet mellem Louis' og pædagogernes opgaver. Der var med andre ord behov for en helt tydelig struktur, som også kunne være understøttet med for eksempel piktogrammer og strukturtavler.

Igennem kendskab til Louis' interesser og ressourcer blev det tydeligt for pædagogerne, hvordan Louis mestrede at fuldføre en aktivitet, dels når den var tilpasset hans kompetencer, dels når aktiviteten havde en tydelig rammesætning.

CASE 3: ”Bevæge sig frit”

Evy er 59 år, hun er født med Downs syndrom og har for seks år siden fået konstateret Alzheimers demens. Evy har i 30 år boet i sin egen lejlighed i et bofællesskab. Evy har med pædagogisk støtte selv formået at håndtere almindelig daglig levevis, og hun har sat en ære i at mestre sit liv. Da Evys støttebehov ændrer sig i takt med, at demensen udvikler sig, flytter hun til et botilbud for ældre

udviklingshæmmede, hvor hun kan få den støtte, hun nu har behov for. Flytningen forløber godt, dog er det vigtigt for Evy at fortælle, at hun stadig kan mange ting selv.

Igennem støtte fra pædagogerne lærer Evy efter kort tid vejen til sit aktivitetscenter, og hun mestrer selvstændigt, at gå til og fra centret, hvilket har stor betydning for hende. Dette varer dog ikke ved, Evys demens er i progression, hun bliver tiltagende forvirret, og hendes mobilitet bliver ligeledes udfordret. Evy bliver præsenteret for brugen af rollator, så hun derved kan bevare funktionen med at gå til aktivitetscentret. Pædagogerne ønsker at følge hende til aktivitetscentret for at sikre, at hun kommer sikkert frem. Evy ønsker umiddelbart ikke selskab af pædagogerne, men tillader, at de går bag hende, og efter kort tid inviterer hun dem til at følge hende.

Case 3 illustrerer det paradoks, som ofte er knyttet til arbejdet med borgere, som af den ene eller anden grund oplever at miste funktionsevner. Paradokset består i det forhold, at man ved at hjælpe for meget kan medvirke til at skabe det, som man kan kalde en form for tillært hjælpeløshed. Man kan med andre ord risikere at overkompensere for borgerens manglende funktion og på den måde fratage de udviklingsmuligheder, som vi vil påstå i de fleste tilfælde er til stede. I case 3 har det stor betydning for Evys livskvalitet, at hun har mulighed for at bevæge sig frit, og da hun ikke længere er i stand til selv at gå til aktivitetscenteret, kunne man have været fristet til at køre hende i bus frem og tilbage. Dette ville have været en form for overkompensation, som naturligvis blev gjort i den bedste mening, men udviklingspotentialet ville være blevet overset. I stedet valgte man at bruge tid på at lære Evy en ny færdighed, som det er at gå med en rollator.

Som fortsættelse til case 3 fortæller pædagogerne følgende:

Da Evy på grund af progredierende demens og øget støttebehov stopper på sit aktivitetstilbud, har pædagogerne stort fokus på fortsat at skabe de rammer, som giver hende mulighed for at bevæge sig frit. Evy opfordres derfor dagligt til at gå ture i nærmiljøet i selskab med pædagogen. Det vurderes, at Evy nyder turene, hvor hun går med jævnt tempo, griner og kigger tilbage for at se, om alle er med.

Ovenstående case 3 fremstår således som et fint eksempel på, at man med en målrettet pædagogisk indsats, der er baseret på viden fra blandt andet neuropædagogik, kan skabe udvikling i afvikling.

Man skal naturligvis være opmærksom på, at blandt andet degenerative sygdomme kan betyde, at den kompenserende strategi, som virkede i går, måske ikke vil fungere dagen efter, og det er derfor en fordel, hvis man i personalegruppen sammen lægger en fælles strategi, der strækker sig over længere tid. Her kan viden fra tidligere kombineret med viden fra den nyeste forskning give et godt udgangspunkt for den pædagogiske praksis og imødekomme noget af den frustration, som kan opstå, når man syntes, at man efterhånden har prøvet alt.

Vi slutter artiklen af med en praksisfortælling (alle personer i de beskrevne cases er anonymiserede), der er taget direkte fra den pædagogiske dagligdag i en boenhed i Landsbyen Sølund:

Praksisfortælling: ”Køkkenhjælpen”

Det er torsdag, og aktivitetspædagogerne står med forklæder på i køkkenet for at gøre klar til den ugentlige madlavning i huset. Louis sidder i sine lænestol i stuen og sover, men han vågner, da en af pædagogerne skramler med en gryde. Straks efter står han i køkkenet og forsøger at tage gryden ud af hånden på pædagogen, så han derved kan stille den på bordet. Minuttet efter henvender han sig til den anden pædagog, hvor han ivrigt begynder at flytte rundt på bageartiklerne. Pædagogerne fornemmer intensiteten fra Louis, men mærker også en frustration hos dem selv, da madlavningen ikke kan forløbe hensigtsmæssigt, så længe Louis har behov for at deltage i alle elementer af aktiviteten. Hurtigt snakker pædagogerne sammen og aftaler at invitere Louis til at være skraldespandsmester – hvor den fornemmeste opgave vil være at sortere og smide affald i skraldespanden. Louis takker ja til opgaven, og han fortæller alle i huset, at det er ham, der står for skraldespanden.

De efterfølgende torsdage har Louis fortsat ansvaret for skraldespanden. Han henter selv en stol og placerer den ved skraldespanden. Samtidig henter han på eget initiativ tre forklæder, et til ham og et til hver af aktivitetspædagogerne. Pædagogerne fortæller gentagne gange, hvor stor en hjælp han er, når han hjælper til i køkkenet.

Praksisfortællingen illustrer, hvordan kompenserende afvikling bliver til udvikling og fremstår som et centralt element i den moderne socialpædagogik.

Vi vil således lade fortællingen fungere som inspiration til andre, der også arbejder inden for pædagogiske områder, hvor afvikling af funktionsevne og kompetencer kan føre til udvikling af nye muligheder.

Læs mere

GAP-Modellen: <https://snl.no/gap-modellen>
[besøgt den 15.09.2021]